

Dokážeme odhadnout zralost dítěte pro nástup do školy?

PhDr. Lenka Krejčová,
Ph.D., psychologka, katedra
psychologie IPF UK v Praze,
DYS-centrum Praha, o. s.

Před nedávnem začal nový školní rok a my už začínáme pomalu plánovat ten další. Neuplyne ani první pololetí a rodiče začínají chodit s otázkou, zda svého potomka poslat příští školní rok do základní školy. V posledních letech se někdy zdá, že tento problém řeší rodiče s mnohem větší intenzitou, než tomu bývalo dříve.

Nabízí se ovšem otázka, zda bylo dříve vejce nebo slepice – řeší rodiče častěji, zda poslat dítě do školy, a proto se více učitelů i poradenských pracovníků tímto tématem zabývá, nebo začali učitelé a poradenská pracovníci o školní zralosti více hovořit, a tak přivedli více rodičů k myšlence, zda je jejich dítě do školy připravené? A pak tu máme ještě novinku předloňského školního roku: kromě zvažování odkladu školní docházky v souvislosti se zralostí dítěte se mohou rodiče také ptát, zda mají své dítě poslat do školy v předstihu, když mu ještě nebylo šest let, neboť zákon to nyní umožňuje. Pojďme si stručně připomenout, co je třeba při hodnocení školní zralosti zvažovat a případně o čem je vhodné hovořit s rodiči, aby dokázali lépe posoudit, zda je jejich potomek do školy připraven.

Mateřská škola se blíží školnímu prostředí natolik, že mnohdy dokáže snáze určit, zda dítě ve škole obstojí, než to dokážou odhadnout rodiče, kteří vidí svého potomka doma. Navíc když se jedná o jedináčka, těžko posoudit, jak probíhají jeho interakce s druhými dětmi, zda jeho projevy odpovídají dětem stejného věku atd. Někdy je rozhodování, zda doporučit nástup do základní školy, nebo naopak odklad školní docházky, vcelku snadné. Téměř na první pohled vidíme, v jaké je dítě situaci. Chodit pro doporučení odkladu od poradenského zařízení znamená pouze formalitu, stejně tak přemýšlet o tom, jestli se dítěti bude ve škole dařit, není nutné, protože určitě bude.

Kež by to bylo vždy tak jednoduché! Mnohdy vstupuje do hry tolik různých faktorů, že odpovědět na podobný

dotaz nebo kvalifikovaně něco doporučit vyžaduje mnoho přemýšlení a vyvolává nejistotu. Především v takových situacích je nesmírně užitečné, když je možné zvažovat informace z více zdrojů. Něco vidíme při vyšetření dítěte v poradenském zařízení, stejně tak důležité jsou však zkušenosti a názory rodičů. Rozhodně je nesmírně užitečné, když svůj názor dokáže poskytnout také mateřská škola. Chceme-li ovšem rodičům skutečně poradit, je vhodné nespolehat pouze na dojmy, ale členě se věnovat hodnocení dětí. Přitom je vhodné zmapovat následující oblasti.

■ VERBÁLNÍ VYJADŘOVÁNÍ

V současné době takřka nenajdeme dítě, které by neabsolvovalo alespoň několik logopedických intervencí. Hovoříme-li o verbálním vyjadřování, zvažujeme nejen dovednost adekvátně vyslovovat hlásky, ale také schopnost dítěte používat řeč, dorozumět se se svým okolím a chápat sdělení druhých lidí. Kromě snad nejtradičnějších obtíží souvisejících s dyslálií se v současné době objevuje stále vyšší počet dětí s diagnózou dysfázie. U těchto dětí nejde jen o nácvik výslovnosti, jejich řečový projev je celkově velmi komplikovaný a porozumění i vyjadřování jsou oslabené.

Výraznější logopedické problémy bývají často důvodem odkladu školní docházky. Na druhou stranu je třeba zvážit, zda dítě dochází na logopedii, jak dlouho už reedukace.

trvají a zda například oslabená výslovnost jediné hlásky opravdu vyžaduje celý rok odkladu. Někdy je spíše užitečné doporučit intenzivnější nácvik v předškolním věku a dokončení správné výslovnosti nastane záhy po nástupu do školy. K tomuto rozhodně mají co říci především logopedi, kteří mají dítě v péči.

■ GRAFOMOTORIKA

Dokáže vzít dítě tužku do ruky? Zvládá znázornit alespoň základní grafické tvary, jako jsou vodorovná čára, svislá čára a kruh? Pokud toto neumí, asi bude mít ve škole hned od počátku značné potíže s nácvikem psaní. Neznamená to, že každý musí být zdatný malíř. Mezi dospělými najdeme mnoho takových, jejichž úchop psacího náčiní je na pováženou, ale rozhodně jim to nijak nebrání v písemném projevu, natož v kariéře. Je ovšem třeba si uvědomit, že první roky docházky do školy se intenzivně zaměřují na osvojení písemného projevu. Jestliže je dítě v této oblasti ve značném rozsahu diskvalifikováno hned od počátku, jde možná o více než o psaní. Jde o to, že opakovaně snižujeme jeho motivaci a zájem o učení.

■ PERCEPCE

Sluchové i zrakové vnímání, lépe řečeno jeho projevy nazývané diferenciací, analýza a syntéza, dosahují v průběhu předškolního věku a na počátku školní docházky stále kvalitnější úroveň. V prvních letech života teprve dochází k jejich intenzivnějšímu rozvoji a současné výzkumy ukazují, že tyto schopnosti jsou velmi důležité pro osvojování čtení i psaní. Pouhým pozorováním dětí ovšem úroveň jejich sluchové a zrakové percepce nezjistíme. Nemá totiž příliš co do činění se samotným zrakem a sluchem, které se mohou ukazovat na zcela běžné úrovni. Případné obtíže však můžeme postřehnout, když zadáváme dětem úkoly, při nichž mají určovat první či poslední písmena ve slovech, vytleskávat slabiky, vymýšlet rýmy, nebo naopak hledat obrázky, které se liší drobnými detaily, zpravidla ve smyslu pravolevé orientace obrázku nebo odlišné symetrie, když musí odlišit tzv. figuru od pozadí neboli ve změní více obrázků, které se mohou překrývat, rozpoznat, které k sobě patří, nebo který hlavní námět je znázorněn apod.

■ MYŠLENÍ, PAMĚŤ, POZORNOST

Všechny uvedené takzvané kognitivní procesy se v průběhu života rovněž rozvíjejí a u dětí mají jinou podobu než u dospělých. Mimoto každý má svoji individuální úroveň, která se může navzdory shodnému věku lišit od vrstevníků. Pro školní práci je ovšem nezbytné, když se dítě dokáže soustředit, vydrží v klidu pracovat, umí odlišit podstatné podněty od méně podstatných, nenechá se vyrušit žádným nepatrným zvukem ve svém okolí. Stejně tak je důležité, že děti chápou, co se od nich očekává, rozumí základním pojmům, s nimiž se mají ve škole set-

kávat (např. názvy geometrických obrazců, barvy, určení směru či polohy), a projevují určitou míru zvládavosti.

Je také důležité odlišit, zda děti dospěly k určité znalosti pouze prostřednictvím drillu, nebo daný jev skutečně chápou. Jde-li pouze o mechanické zapamatování (např. číselné řady nebo jmenování obrazců za užití stále stejných pomůcek), nemůžeme hovořit o porozumění a rozvoji myšlení. Nikdy nestačí učit děti pouze názvy předmětů či jevů. O myšlení dětí svědčí, že dokážou popsat souvislost mezi jevy, nebo umí příslušný jev rozpoznat a použít bez užití názorného příkladu a v jiných situacích, než se o něm původně dozvěděly. To znamená, že přemýšlejí. Když je jen požádáme, aby počítaly, kam až doveďou, nebo budeme ukazovat obrázky ze stále stejné knihy a ony mají jmenovat, co na nich je, tak nemusí přemýšlet.

■ VŠEOBECNÉ ZNALOSTI

Existují děti, které chtějí v předškolním věku vědět víc o číslech, zajímají se o písmena, baví je počítat, těší se, že se naučí číst a budou si samy listovat v knihách. Některé děti mají již v pěti letech velmi rozsáhlé znalosti, dokážou počítat s přechodem přes deset, bez obtíží čtou písmena nebo čísla, dokonce někdy dávají najevo vyhraněné zájmy o určitý obor. Jejich připravenost do školy je v tomto ohledu rozhodně vyšší než u dětí, které přebíhají od jedné činnosti ke druhé. Většina školní práce se jim zdá nezajímavá, spíše inklinují ke hře.

U prvních popsaných dětí, které se o vše intenzivně zajímají, někdy vyvstává otázka, zda takovému dítěti doporučit odklad, jestliže má například horší výslovnost několika hlásek nebo není příliš zdatné ve výtvarném projevu. Představme si, co bude umět a znát za rok. A co se potom stane, když přijde do školy a většinu učiva první třídy už bude mít osvojenou. Místo, abychom ho rozvíjeli, začne stagnovat, což vede pravidelně k protestům dětí. Tyto protesty se projevují vyrušováním, vykřikováním, sabotováním práce. Z nadějného a šikovného žáka se rázem stává žák s výchovnými problémy a jeho potenciál pak snadno vyjde vniveč.

■ SOCIÁLNÍ DOVEDNOSTI

Ačkoli znamená škola především učení, nedílnou součástí školního úspěchu však představuje osvojování znalostí a dovedností nebo řešení úkolů, schopnost komunikace, vstřícnost vůči druhým, ochota naslouchat, porozumění sociálním situacím, podřízení autoritě, vytrvalost při práci, pochopení a respektování pravidel školy a mnoho dalších sociálních dovedností. Zkušenosti z praxe i komplexní výzkumné studie dokazují, že náležitě rozvinuté sociální dovednosti vedou k lepším výsledkům žáků, jejichž rozumové schopnosti a předpoklady k učení nemusí být na extrémně vysoké úrovni. Naopak žáci, kteří jsou velmi nadaní rozumově, nezřídka ve školách selhávají, když mají jejich sociální dovednosti určité limity.